

Végh Marianna

Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Témavezető: Mohácsi Barbara PhD egyetemi adjunktus

Az Emberi Jogok Európai Bírósága ítéleteinek hatása a büntetés-végrehajtási jogalkotásra

A jogállamisághoz ragaszkodó államok kohéziójának erősítésére Winston Churchill ötlete alapján életre hívott Európa Tanács¹, s annak legfontosabb szerződése, az Emberi Jogok Európai Egyezménye² (továbbiakban Egyezmény³), és az Egyezmény rendelkezéseinek betartása fölött őrködő Emberi Jogok Európai Bírósága a szabadságelvonással járó büntetések végrehajtása során elkövetett jogsértések orvoslása szempontjából igen jelentős nemzetközi intézmények. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (továbbiakban Bíróság, rövidítve EJEB) annyi bíróból álló nemzetközi bírói szerv, ahány Európa Tanács-i tagország megerősítette⁴ az Egyezményt. Erről Blutman László így ír, *„az Egyezmény (...) klasszikus nemzetközi jogi szerződésként érvényesül a tagállamok belső jogában, közvetlen hatálya nem adott eleve, az a tagállamok belső alkotmányos rendelkezéseitől függ.”*⁵

A Bíróságot az Egyezmény hozta létre. Az Egyezmény rögzíti a Bíróság működésre vonatkozó szabályokat, valamint tartalmazza azon jogok és biztosítékok felsorolását is, amelyeknek tiszteletben tartását az államok vállalták. Az alapjogi bíráskodás fejlődésével kapcsolatban Blutman László azt írja, hogy *„a Bíróság az alapjogok tartalmának megállapításánál a tagállami alkotmányos hagyományokat és a nemzetközi emberi jogi egyezményeket veszi figyelembe. Ugyanakkor a Bíróság – tételes jog híján – rendkívül óvatosan mozgott az alapjogok területén. Ez azért is indokolt volt, mert az alapjogok nemcsak mint funkcionális elvek jöhettek*

¹ Az Európa Tanácsot 1949-ben 10 ország alapította. Célja: a tagállamai közötti politikai, szociális, jogi és kulturális együttműködés megszilárdítása és az emberi értékek védelme Európában. Magyarország 1990. november 6-a óta tagja az Európa Tanácsnak.

² Kovács P. (letöltve: 2017.11.03.) www.jakabffy.ro/magyarkisebbsseg/pdf/2004_4_16.pdf

³ Egyezmény az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, Róma, 1950. november 4.

⁴ Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvény hirdette ki az Egyezményt és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyvet. A törvény kihirdetésére 1993. április 7. napján került sor. Maga a törvény a kihirdetést követő 8. napon lépett hatályba.

⁵ Blutman L. 2014. (letöltve: 2017.11.03.)

szóba (mint pl. az arányosság vagy jogbiztonság elve), hanem tartalmi követelményeket is támaszthattak a közösségi jogi normákkal szemben.”⁶

„Az Emberi Jogok Európai Egyezményének alapfilozófiája azonban az egyéni jogvédelemhez, az emberi jogok individuális felfogásához kapcsolódik”⁷, és ez az individualizmus a büntetés végrehajtást érintő ítéletekben is markánsan megjelenik.

Az Alkotmánybíróság is bemutatta a 32/2014. (XI.3.) AB határozatában, hogy „az Egyezményből milyen, Magyarországot terhelő kötelezettség következik a fogvatartottak elhelyezésére, különösen a részükre biztosítandó élettér vonatkozásában. Ennek során nem csupán az Egyezmény normaszövegét, hanem az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezésére, tartalmának kibontására felruházott EJEB joggyakorlatát is alapul veszi, hiszen Magyarország az Egyezményhez történő csatlakozásával az EJEB joghatóságának is alávetette magát.”⁸

A témánk szempontjából lényeges jogok: az Egyezmény 3. cikkében rögzített kínzás tilalma⁹, a 6. cikkben szabályozott megfelelő eljáráshoz való jog¹⁰, és a 13. cikkben szabályozott hatékony jogorvoslathoz való jog¹¹. Ennek a három jognak a kiemelése azért fontos, mert a büntetésvégrehajtást érintő Bírósági döntések ennek a három alapvető jognak a megsértését állapították meg döntően ítéleteikben.

A jogalkotásra ható EJEB ítéletek

A Bíróságnak a hazai jogalkotásra hatást gyakorló ítéletei, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (továbbiakban Bv. törvény) hatályba lépése előtt születtek, de már hatással voltak a Bv. törvény rendelkezéseire, és hatást gyakoroltak a korábbi jogi szabályozásra¹² is. Az ítéletek túlnyomó része a fogvatartási körülményekkel és a

⁶ Blutman L. 2014.

⁷ Kovács P. (2004.)

⁸ 32/2014. (XI.3.) AB határozat 32. bekezdés

⁹ Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megalázó bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.

¹⁰ Mindenkinnek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan Bíróság tisztességesen nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, illetőleg az ellene felhozott büntetőjogi vádak megalapozottságát illetően.

¹¹ Bárkinek, akinek a jelen Egyezményben meghatározott jogait és szabadságait megsértették, joga van ahhoz, hogy a hazai hatóság előtt a jogsérelem hatékony orvoslását kérje az esetben is, ha e jogokat hivatalos minőségben eljáró személyek sértették meg.

¹² A Bv. törvény 2015. január 1. napján lépett hatályba. Ezt megelőzően a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. és a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet tartalmazta a releváns szabályokat.

túlzsúfoltsággal kapcsolatos hiányosságokat vonultatta fel, de foglalkozott az EJEB a tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel is.

A túlzsúfoltsággal és a fogvatartási körülményekkel foglalkozó ítéletek

Szél kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Szél László magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság ellen 2006. május 23. napján benyújtott kérelme volt. A kérelemben Szél László az Egyezmény 3. cikkének megsértését állította. Az ügyben a panaszos a 2003. szeptember 9. és 2005. május 30. és ezt követően a kérelem benyújtásáig 2006. május 23. napjáig eltelt időszakban bekövetkezett jogsérelmeket tárta a Bíróság elé. A kérelem benyújtásának időpontjában az elhelyezésre vonatkozó általános rendelkezéseket a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: Bv. tvr.) tartalmazta. A Bv.tvr. szerint az elítéltek részére a büntetés-végrehajtási intézetben a higiéniai feltételeknek megfelelő, egészséges és kulturált elhelyezést kell biztosítani¹³. Az általános rendelkezést részben a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet (továbbiakban: végrehajtási szabályzat) 137. § (1) bekezdése töltötte meg tartalommal. Ez kötelezően írta elő a fogvatartottaknak biztosítandó élettér nagyságát. Minden elítéltre *legalább* hat köbméter légtér, és a férfi elítéltekre *három négyzetméter*, a fiatalokéakra és a nőkre három és fél négyzetméter mozgástér biztosítását írta elő. Egyéni elhelyezés esetén a mozgástérnek el kellett érnie a *hat négyzetmétert*. Előzetes letartóztatottak esetében személyenként lehetőség szerint legalább tíz köbméter légtér és *négy négyzetméter* mozgástér biztosítását írta elő a jogszabály. Itt meg kell jegyezni azt is, hogy hazánkban a mozgástér meghatározásakor mindig a berendezési és felszerelési tárgyakkal csökkentett zárka alapterületből kell kiindulni. Ez azért is fontos, mert a CPT¹⁴ az egyéni mozgástér meghatározásakor a fogvatartottak elhelyezésére kijelölt helyiségek bruttó alapterületéből indul ki.

¹³ Bv.tvr. 25. § (1) bekezdés *b*) pontja, a 36. § (1) bekezdésének *a*) pontja és a 46. § (1) bekezdésének *a*) pontja

¹⁴ CPT az Európa Tanács Kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megelőzésére alakult Európai Bizottság

A Bíróság a 2011. június 7. napján véglegessé vált ítéletében megállapította, hogy a kérelmező összesen 21 hónapig tartózkodott 2,76 négyzetméter, és további 21 hónapig 3,15 négyzetméter egy főre jutó alapterületű zárkában, valamint 9 hónapig egy 3,125 négyzetméter egy főre jutó alapterületű zárkában, valamennyi esetben olyan illemhelyel, ahol a megfelelő intimitás nem volt biztosítva.

A 3. cikk megsértésével kapcsolatban a Bíróság az ítéletében kifejtette, hogy *„esetjoga szerint a kegyetlen bánásmód mértékének el kell érnie egy minimális szintet ahhoz, hogy a 3. cikkben foglaltak hatálya alá essen. Ennek a minimális szintnek a megítélése relatív; függ az adott eset valamennyi körülményétől, így a bánásmód időtartamától, fizikai és mentális hatásaitól, és egyes esetekben az áldozat nemétől, korától és egészségi állapotától is. Továbbá, annak megítélése, hogy egy bánásmód a 3. cikk szerinti értelemben 'megalázó'-e, a Bíróság azt is figyelembe veszi, hogy annak célja az érintett személy megalázása vagy lealacsonyítása volt-e, és hogy a következményeket tekintve az a 3. cikket sértő módon károsan befolyásolta-e annak személyiségét.”*¹⁵

A Bíróság megállapította, hogy a panaszos zsúfolt körülmények között történt fogvatartása nem tartotta tiszteletben az alapvető emberi méltóságot, ezért valószínűleg károsan hatott annak testi és szellemi állapotára, mindezekre figyelemmel arra a következtetésre jutott, hogy a túlzásúfolt és nem higiénikus körülmények kimerítették az embertelen és megalázó bánásmód fogalmát.

Csüllög kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Csüllög Zsigmond magyar állampolgárnak Magyarországgal szemben 2008. június 9-én előterjesztett panasza volt, melyben kérelmező azt állította, hogy a fogvatartása során embertelen és megalázó bánásmódban részesült, hosszú időn keresztül különleges biztonságú zárkában volt elhelyezve, és nem biztosították számára annak a lehetőségét, hogy ez ellen hatékony jogorvoslattal éljen.

A Bíróság a 2011. június 7. napján kelt ítéletének 95. pontjában a különleges biztonságú zárkával és ebből fakadóan az izoláltság kérdésben rejlő veszélyek szemléltetése céljából az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 1982. szeptember 24-én elfogadott, veszélyes fogvatartottak felügyeletéről és kezeléséről szóló R(82)17. sz. ajánláshoz

¹⁵ Szél kontra Magyarország ítélet (30221/2006. kérelem) 16. pont

fűzött magyarázat kivonatát ismertette: „43. Az emberi méltóságot az elkövetett bűncselekményre és a veszélyességre való tekintet nélkül tiszteletben kell tartani; ha pedig egyes személyeket a hagyományosnál szigorúbb körülmények mellett szükséges fogva tartani, a biztonságos felügyelet, a megfelelő rend és biztonságosság, valamint a közösség jólétének biztosítása mellett minden lehetséges módon segíteni kell, hogy az életkörnyezet ellensúlyozza a súlyosabb felügyelettel járó káros hatásokat, így a csökkent szellemi teljesítményt, depressziót, idegességet, agresszivitást, neurózist, negatív értékeket és a megváltozott bioritmust. A legsúlyosabb esetekben a fogvatartottak tevékenysége pusztán vegetatív életmódra is korlátozódhat. E káros folyamatok általában visszafordíthatók, de ha a fogvatartás, így különösen a maximális biztonság melletti fogvatartás huzamos ideig áll fent, az idő- és térérzékelés, az öntudat nagymértékben és maradandóan károsodhat, és akár a 'személyiség megsemmisüléséhez' is vezethet.”

A Bíróság az Egyezmény 3. cikkének sérelmével kapcsolatban – amellett, hogy korábbi esetjogára hivatkozott – felhívta a figyelmet arra, hogy „az Állam köteles gondoskodni arról, hogy a személy fogvatartásának körülményei megfeleljenek az emberi méltóság tiszteletben tartásának; az intézkedés végrehajtásának módja és formája ne tegye ki a személyt a fogvatartásával elkerülhetetlenül együtt járó szenvedés szintjén túlmenő szorongásnak vagy megpróbáltatásnak; valamint a személy egészsége és jóléte – a börtöntől elvárható mértékben – megfelelően biztosított legyen”.¹⁶

A Bíróság ítéltének 37. pontjában megjegyezte, hogy „a hatóságok nem indokolták érdemben a magánzárka alkalmazását, illetve meghosszabbítását. Indoklás hiányában a vitatott korlátozás önkényesnek értékelhető.”

A hatékony jogorvoslat hiányával kapcsolatban a Bíróság kifejtette, hogy a panaszok tárgyában eljáró ügyészség független szervezetnek tekinthető, de nincs meggyőzve arról, hogy „az ügyészség hatásköre túlnyúlik a börtönhatóság által meghozott, visszatartott minősített információkon alapuló döntés jogszerűségének vizsgálatán. Ilyen körülmények között az ügyészség nem végezhet érdemi felülvizsgálatot annak érdekében, hogy a 13. cikk értelmében az illetékes nemzeti hatóság hatékony jogorvoslatot nyújthasson.”¹⁷ A 13. cikk akkor nem szenvedett volna sérelmet, ha az ügyészség rendelkezett volna olyan érdemi

¹⁶ Csüllög kontra Magyarország ítélet 29. pont

¹⁷ Csüllög kontra Magyarország ítélet 48. pont

hatáskörrel, ami lehetővé tette volna számára a sérelmezett döntés megváltoztatását.

Talán ez az ítélet eredményezte az akkor hatályos, és a különleges biztonságu zárkákra vonatkozó egyes rendelkezéseknek¹⁸ a 2012. január 1. napjával történő hatályon kívül helyezését. A 2011. évi CL. törvény a Bv. tvr-be beiktatta a biztonsági zárkába vagy körletre helyezés elleni fellebbezés elbírálását, mint új bv. bírói feladatot. Megteremtette tehát a hatékony jogorvoslathoz való lehetőséget a fogvatartottak számára. Ezzel a módosítással valósult meg, hogy a lényeges jogkorlátozással járó bv. intézeti döntés ellen a fogvatartott panaszát bírói útra terelte, a bv. bíró a bv. intézet parancsnokának döntését megváltoztathatta.

Kovács István Gábor kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Kovács István Gábor magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság ellen 2010. március 5. napján benyújtott kérelme volt. Kovács István Gábor az Egyezmény 3. cikkének megsértését állította. A panaszában sérelmezett időszak a 2008. január 11. napjától 2010. június 9. napjáig terjedt. A kérelem benyújtásának időpontjában az a jogszabályi rendelkezés volt hatályban, ami kötelezően előírta a minimálisan biztosítandó mozgásteret.

A Bíróság a 2012. január 17. napján véglegessé vált ítélettel megállapította, hogy a kérelmező 67 napon keresztül olyan zárkákban volt elhelyezve, amelyekben a berendezést is beleértve 3,5-4,00 négyzetméter alapterület jutott egy fogvatartottra. A Bíróság az ilyen mértékű zsúfolt elhelyezést azzal a ténnyel együtt, hogy a kérelmezőnek csaknem az egész napot a zárkában kellett töltenie, az alapvető emberi méltóság megsértéseként, így az Egyezmény 3. cikkének megsértéseként értékelte

A Bíróság az ítéletében a 3. cikk megsértésével kapcsolatban a korábbi ítéleteire hivatkozva kifejtette és megerősítette, hogy „*az Egyezmény 3.*

¹⁸ A szabadságvesztés és előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII.12.) IM rendelet 47. § (5)-(6) bekezdését a 2011. évi CL. törvény 91. §-a helyezte hatályon kívül. A hatályon kívül helyezett bekezdések rendelkeztek a különleges biztonsági körletre helyezés időtartamáról és a felülvizsgálatáról. „47. § (5) Az elítélt különleges biztonságu zárkába helyezését a befogadási bizottság legfeljebb három hónapra rendelheti el, melyet két alkalommal, három-három hónappal meghosszabbíthat. Ezt meghaladó időre az országos parancsnok által kijelölt bizottság (a továbbiakban: bizottság) rendelheti el a különleges biztonságu zárkába helyezés fenntartását. Az elhelyezés indokoltságát a bizottság hat hónaponként felülvizsgálja. (6) Az elítélt különleges biztonságu körletre helyezését a bizottság legfeljebb hat hónapra rendelheti el, melyet az elhelyezés indokának fennállása esetén meghosszabbíthat. A különleges biztonságu körleten történő elhelyezés indokoltságát a bizottság hat hónaponként felülvizsgálja.”

cikkének megsértése általában a törvényes bánásmód vagy büntetés adott formájával elkerülhetetlenül összekapcsolódó szenvedésen és megaláztatáson túlmenő szenvedést és megaláztatást feltételez. A személyi szabadságtól megfosztó intézkedések gyakran magukban foglalhatnak ilyen elemeket. Ezért az államnak e rendelkezés alapján azt kell biztosítania, hogy a személy fogva tartására az emberi méltóság tiszteletben tartásával összeegyeztethető feltételek között kerüljön sor, hogy az intézkedés végrehajtásának módja és módszere ne vesse az egyént a fogva tartással inherensen velejáró szenvedés elkerülhetetlen szintjét meghaladó erősségű gyötrelmére és nehézség alá, és hogy – a szabadságvesztés gyakorlati szükségleteire figyelemmel – a fogvatartott egészsége és jóléte megfelelően biztosítva legyen.”¹⁹

Hagyó kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Hagyó Miklós magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság ellen 2010. szeptember 6. napján benyújtott kérelme volt. A kérelemben Hagyó Miklós az Egyezmény 3. és 13. cikkének megsértését állította. A 3. cikk sérelmének megállapítására irányuló panaszában rögzített időszak 2010. május 17. napjától és 2011. február 23. napjáig terjedt, de az Egyezményesértő elhelyezési körülményeket 2010. május 17. és 2010. november 21. napjai közötti időre jelölte meg, amikor is 3,52 négyzetméter/fogvatartott alapterületű zárkában volt elhelyezve. 2010. november 21-től részben a Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza, és részben egy orvosszakértő (2010. szeptember 17-én, illetve 27-én kibocsátott) javaslatára véglegesen egy 4,7 négyzetméter/fogvatartott alapterületű zárkában került elhelyezésre.

A 13. cikk, azaz a hatékony jogorvoslathoz való jog sérelmét a hozzátartozóival való kapcsolattartás nem megfelelő biztosítása miatt előterjesztett panaszai kapcsán állította.

A panasszal érintett időszakban a végrehajtási szabályzatnak a korábban is hivatkozott, kötelezően biztosítandó minimális mozgásteret meghatározó rendelkezései voltak hatályban. 2011. november 24. napjától lépett hatályba a fogvatartottak részére előírt mozgástér mértékét módosító szabályozás. A módosítás a fogvatartottakat hátrányosan érintette, hiszen ezt követően már jogszabályi szinten sem tette kötelezővé a minimális mozgástér biztosítását.

¹⁹ Kovács István Gábor kontra Magyarország ítélet (15707/2010. kérelem) 25. pont

A Bíróság a 2013. július 23. napján véglegessé vált ítéletében visszatérően hivatkozott a 3. cikkel kapcsolatosan korábban kifejezésre jutott megállapításokra, de a kérelmező egészségi állapotára történő hivatkozás miatt kiegészítette azzal, hogy *„a 3. cikk azt a kötelezettséget rója az államra, hogy biztosítsa a szabadságtól megfosztott személyek fizikai jólétét. Ha a hatóságok úgy döntenek, hogy egy súlyosan beteg személyt letartóztatásba helyeznek, és a letartóztatást fenntartják, akkor különös gondosságot kell tanúsítaniuk annak biztosítása terén, hogy a fogvatartási körülmények megfeleljenek az ilyen személy betegségéből fakadó speciális igényeknek.”*²⁰

A Bíróság megállapította, hogy a kérelmező több mint négy hónapon keresztül 3,52 négyzetméter egy főre jutó bruttó alapterületű zárkában került elhelyezésre, és számára csak napi egy órára engedélyezték zárkája elhagyását, és a hatóságok csak hat hónap után növelték a zárkán kívül tölthető idő tartamát. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy ilyen zsúfolt körülmények között történő hosszabb tartózkodás azzal a ténnyel együtt, hogy a kérelmező túlsúlyos volt és légzőszervi betegségekben, így asztmában és krónikus arcüreggyulladásban szenvedett, olyan bánásmódnak minősül, ami meghaladta a jogszerű fogvatartással elkerülhetetlenül együtt járó szenvedést. Mindezek alapján – figyelemmel a fenti tényezőkre a kérelmező fizikai jólétére gyakorolt kumulatív hatására – az Egyezmény 3. cikkének sérelmét állapította meg

A hatékony jogorvoslathoz való joggal kapcsolatban a *„Bíróság emlékeztet arra, hogy az Egyezmény 13. cikke az Egyezményben biztosított jogok és szabadságok lényegének végrehajtására nemzeti szinten olyan formájú jogorvoslatokat biztosít, amilyenek a hazai jogrendben éppen rendelkezésre állnak. Ezért a 13. cikk az Egyezmény alapján tett, 'érvekkel alátámasztható panasz' lényegével foglalkozó, és megfelelő orvoslást nyújtó hazai jogorvoslat biztosítását követeli meg.”*²¹ A Bíróság ítéletében megállapította a 13. cikk megsértését arra hivatkozva, hogy *„a legfőbb ügyész nem vizsgálta meg a szóban forgó kapcsolattartással összefüggésben benyújtott kérelmezői panaszt. Ezen körülmények között a Bíróság kénytelen azt a következtetést levonni, hogy a kérelmezőnek nem állt rendelkezésére hatékony jogorvoslat a 8. cikkben”*²² számára biztosított jogokba történt beavatkozással kapcsolatos panasz orvoslására.”²³

²⁰ Hagyó kontra Magyarország Ítélet (52624/2010. kérelem) 42. pont

²¹ Hagyó kontra Magyarország ítélet 36. pont

²² Az Egyezmény 8. cikke szerint (a panasz szempontjából releváns részt kiemelve) 1. Mindenkinek joga van arra, hogy ... családi életét ... tiszteletben tartsák.

Fehér kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Fehér Sándor magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság ellen 2010. november 22. napján benyújtott kérelme volt. Fehér Sándor az Egyezmény 3. cikkének megsértését állította, 2006. szeptember 19. és 2008. október 23. napjai között, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben, 2008. november 3. és 2009. július 23. között az Állampusztai Bv. Intézetben, 2009. december 21. és 2010. szeptember 10. között a Budapesti Fegyház és Börtönben, majd 2010. október 1. napjától a kérelem benyújtásáig ismét az Állampusztai Bv. Intézetben töltött időszakban. A kérelem benyújtásának időpontjában hatályban volt jogszabályi rendelkezés kötelezően előírta a legalább hat köbméter légtér és férfi elítéltek esetén a három négyzetméter mozgástér biztosítását.

A Bíróság a 2013. július 2. napján véglegessé vált ítéletében úgy ítélte meg, hogy *„a kérelmező számára rendelkezésre álló mozgástér annyira korlátozott volt, hogy az még a Kormány által e vonatkozásban előadott, a szóban forgó időszak nagyobb részében biztosított napi négy órás engedményt említő verzió elfogadásával sem tekinthető a zárkán kívül töltött idő által megfelelően enyhítettnek.”*²⁴

A Bíróság az ítéletében – visszautalva a hasonló tárgykörben korábban meghozott döntésekre is – úgy találta, hogy a kérelmező ilyen – különösen a Jász-Nagykun-Szolnoki Megyei Bv. Intézetben történt – *„zsúfolt körülmények közötti fogvatartása ártalmas volt a kérelmező fizikai és mentális állapotára... Ezért a Bíróság megállapítja, hogy a kérelmező fogvatartásának zsúfolt körülményei az Egyezmény 3. cikkét megsértve embertelen és megalázó bánásmódnak minősültek.”*²⁵

Talán a megfelelő/minimális mozgástér biztosításának elmulasztása, az Egyezmény 3. cikkének megsértése miatt előterjesztett strasbourgi panaszok számának emelkedése miatt 2010. november 9. napján a 12/2010. (XI.9.) KIM rendelet a végrehajtási szabályzat 137. § (1) és (3) bekezdéseit, valamint a 239. § (1) bekezdését módosította. A módosítás eredményeként egyetlen szó – a legalább – tűnt el ezekből a

2. E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

²³ Hagyó kontra Magyarország ítélet 97. pont

²⁴ Fehér kontra Magyarország ítélet, (69095/10. sz. kérelem) 20 pont

²⁵ Fehér kontra Magyarország ítélet 21. pont

bekezdésekből. A módosítást követően a végrehajtási szabályzat azt írta elő az állam számára, hogy *lehetőleg*, illetőleg *lehetőség szerint* biztosítsa a férfi elítéltek esetén a három négyzetméter, a fiatakorúak és a női elítéltek esetén a három és fél, az előzetes letartóztatottak számára a négy négyzetméter mozgásteret. Tehát ha nincs lehetőség, akkor a jogalkotói logika alapján nem beszélhetünk a hazai szabályok megsértéséről. Holott éppen az ellenkezője történt. *„Ez a módosítás teljesen szembe ment a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrejött Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT) által lefektetett követelménnyel, ami szerint a többszemélyes zárkák esetében a 4 m² minimális mozgástér a kívánatos a fogvatartottak számára.”*²⁶

Ez a jogalkotói elképzelés azonban tévesnek bizonyul. A fogvatartottak nem hagytak fel a panaszok benyújtásával, és a magyar Alkotmánybíróság is úgy ítélte meg a 32/2014. (XI.3.) AB határozatában, hogy a módosítás eredményeként hatályos 137. § (1) bekezdésében meghatározott rendelkezés nemzetközi szerződésbe és az Alaptörvénybe ütközik. Az AB határozat a hivatkozott jogszabályhelyet 2015. március 31-ei hatállyal semmisítette meg. A határozat 61. pontjában a testület kifejtette, hogy *„az Alkotmánybíróság arra a megállapításra jutott, hogy a támadott rendelkezések ideiglenes hatályban tartása kisebb sérelmét eredményezi a jogbiztonságnak, mintha meghatározott ideig nem létezne a fogvatartottak számára biztosítandó mozgástér mértékét meghatározó jogszabály. Mindezekre figyelemmel az Alkotmánybíróság a jövőbeli, 2015. március 31-ei hatállyal történő megsemmisítésről döntött, időt hagyva a jogalkotónak az Egyezményvel összhangban álló, valamint az Alaptörvénynek megfelelő új jogszabályi rendelkezés kidolgozására.”*

De mennyi idő is kellett az Egyezménynek és CPT elvárásainak is megfelelő rendelkezés megalkotására?

Az AB határozat megszületésekor a Bv. törvényt már tárgyalta a törvényhozás. A Bv. törvény 122. §-a azt rögzíti (és ez a bekezdés a megszövegezése óta nem változott), hogy az elítélt jogosult a higiéniai feltételeknek megfelelő egészséges elhelyezésre, az egészségi állapotának és a szabadságvesztés végrehajtása alatti tevékenységének megfelelő élelmezésre, egészségügyi ellátásra, megfelelő ruházat biztosítására.

Az általános rendelkezést tartalommal kitöltő új végrehajtási szabályzat²⁷ 121. § (1) bekezdését részben az Alkotmánybíróság és a

²⁶ Végh Marianna A fogvatartottak alkotmányos helyzete az alkotmányBírósági határozatok tükrében, Börtönügyi Szemle 2015/2. 13. oldal

²⁷ 16/2014. (XI.19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírás

megszületett EJOB ítéletek szellemében alkották meg. Az IM rendelet hivatkozott szakaszát ugyanis úgy szövegezték meg, hogy a zárkában vagy lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre lehetőleg hat köbméter légtér, a férfi elítélt esetén *legalább* három négyzetméter, női elítélt és fiatalkorú esetén három és fél négyzetméter jusson. „Kétségtelen, hogy a végrehajtási rendelet szövegezésekor a határozatban foglaltak megjelölték az irányt. Van tehát egy kötelező minimum, amit biztosítani kell, a szabályozás a pozitív irányba történő eltérést biztosítja.”²⁸

Ez a rendelkezés azonban a megszüvegezését követően rövid időn belül változáson ment át. 2015. április 1. napjával²⁹ ugyanis a légtér meghatározásánál eltűnt a lehetőleg kitétel. Tehát minden elítéltre hat köbméter légteret kell biztosítani.

Az elhelyezést illetően az Egyezménynek és a CPT elvárásainak is megfelelő jogi szabályozás csak 2017. január 1. napjával lépett hatályba. A jelenleg hatályos szöveg³⁰ ugyanis úgy szól, hogy a zárkában vagy a lakóhelyiségben elhelyezhető létszámot úgy kell meghatározni, hogy minden elítéltre hat köbméter légtér és egyéni elhelyezés esetén *legalább* hat, közösen elhelyezett elítéltek esetén személyenként *négy négyzetméter* élettér jusson.

Tehát 2 év kellett ahhoz, hogy legalább az elhelyezésre vonatkozó jogalkotás terén megfeleljünk a nemzetközi elvárásoknak!

Még egy fontos változás figyelhető meg ebben a szakaszban. A mozgástér helyett az élettér kifejezés került be a jogszabályba. Ez a kifejezés pontosabb, mint a mozgástér, hiszen a zárka vagy lakóhelyiség nem csak a fogvatartott mozgását hivatott biztosítani. A fogvatartott ezen a helyen éli mindennapjait, itt biztosítják a számára az élelmet, a tartózkodást és mindazt, ami az élethez szükséges a szabadságtól való megfosztása teljes időtartama alatt. (Kivéve persze azokat az eseteket, amikor a fogvatartott jogszerűen, hosszabb időre elhagyhatja a bv. intézetet.) Az más kérdés, hogy ennek biztosítására a jelenlegi börtönnépesség létszámát és a hazai elhelyezési körülményeket tekintve a bv. intézetek mennyire képesek.

helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól

²⁸28 Végh M. 2015/2 15.

²⁹29 6/2015. (III.30.) IM rendelet 12. § a) pontja módosította a 16/2014. (XII.19.) IM rendelet 121. §-át

³⁰30 24/2016. (XII.23.) IM rendelet 28. §-a állapította meg a jelenleg is hatályos szöveget a fogvatartottak elhelyezési normájára vonatkozóan

A büntetés-végrehajtási jogalkotásra ezt követően a Varga és mások kontra Magyarország ügyben 2015. március 10. napján meghozott ún. *pilot* (vezető) ítélet gyakorolt jelentős hatást.

Varga és társai kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja hat, Magyarország ellen benyújtott kérelem, melyeket Varga Lajos, Lakatos Zsolt, Tóth Gábor, Pesti László, Fakó Attila és Kapczár Gábor magyar állampolgárok terjesztettek a Bíróság elé 2012. március 1-jén, 2012. július 10-én, 2012. november 14-én, 2013. május 12-én, 2013. július 2-án, valamint 2013. október 1-jén.

A kérelmezők valamennyien a túlzásúfolt börtöncellákban való fogvatartásukat panaszolták, valamint azt, hogy nem állt rendelkezésükre hatékony hazai jogorvoslati lehetőség e területen. Összességben az Egyezmény 3. és 13. cikkének megsértését állították.

A panaszokat a Bíróság együttesen a 2015. március 10. napján meghozott ún. *pilot*, azaz vezető ítéletben bírálta el. A Bíróság az ítéletében az embertelen vagy megalázó körülmények közötti fogvatartás területén már megállapította, hogy „*kétféle jogorvoslati lehetőség lehetséges: az egyik javít a tárgyi körülményeken, a másik alapján pedig kártérítés jár az ilyen körülmények miatt elszenvedett károkért vagy veszteségekért.*”³¹ A Bíróság leszögezte, hogy „*ahol a kínzás, embertelen és megalázó bánásmód tilalmát tartalmazó alapvető jog érintett, a megelőző és kártérítési jogorvoslati lehetőségeknek kiegészítőnek kell lenniük a hatékonyság megállapíthatóságához... a 3. cikk által általi tilalom hatálya alá elő bánásmóddal kapcsolatos ügyekben az egyének hatékony védelme érdekében egy megelőző jogorvoslati lehetőségnek is elérhetőnek kell lennie.*”³²

A Bíróság az ítéletének 95. pontjában rögzítette, hogy azért alkalmazta a *pilot judgement* eljárást, „*mert ez lehetővé teszi, hogy az ítéletben a jogsértések alapját képező szerkezeti problémák egyértelmű azonosítását, és annak meghatározását, hogy az alperes Államnak milyen intézkedéseket kell meghozni azok orvoslására*”, másrészt azért, hogy az alperes pozícióban lévő Állam az „*azonos szerkezeti problémából eredő nagyszámú egyedi esetet hazai szinten oldja meg*”.

³¹ Varga és mások kontra Magyarország ítélet 48. pont

³² Varga és mások kontra Magyarország ítélet 49. pont

A jogsértés alapját képező szerkezeti probléma minden esetben a 3. cikk megsértését eredményező, nem megfelelő élettér biztosítása, azaz a túlsúfoltság volt. Ahogy ezt a Bíróság az ítéletében rögzítette: *„a fogvatartottak embertelen és megalázó bánásmódnak voltak kitéve, mivel a zárkákban nem volt meg a megfelelő személyes mozgásterük, korlátozottan jutottak hozzá zuhanyzási és kinti tevékenységekhez, valamint a tisztálkodási létesítmények használata során nem lehettek egyedül.”*³³

A Bíróság az ítéletében javasolta a szabadságelvonással nem járó büntetések gyakoribb alkalmazását és az előzetes letartóztatás eseteinek minimalizálását, valamint hatékony jogorvoslati lehetőségek bevezetését, amelyek lehetővé teszik a fogvatartottak számára, hogy a nem megfelelő fogvatartási körülmények miatt kártérítésben részesüljenek. Ennek érdekében a nemzeti hatóságoknak egy vagy több hatékony, preventív vagy kártérítési természetű jogorvoslati lehetőséget kell biztosítaniuk, amelyek megfelelő jóvátételt tesznek lehetővé a büntetés-végrehajtási intézetek túlsúfoltságából eredő Egyezményrel kapcsolatos jogsértésekre.

A Bíróság az ítéletének 113. pontjában hazánkat arra kötelezte, hogy *„ítélet véglegessé válásától számított hat hónapon belül meg kell adni, hogy milyen határidőn belül fogja a megfelelő intézkedéseket meghozni és az Egyezmény 3. cikkének, az embertelen vagy megalázó bánásmód miatti állítólagos megsértése esetére alkalmazandó preventív és kártérítési jogorvoslatokat a gyakorlatban is bevezetni.”*

Gégény kontra Magyarország ügy

Az ügy alapja Gégény Jánosnak a 2012. július 10-én előterjesztett panasa, melyben az Egyezmény 3. és 13. cikke alapján fogvatartásának nem megfelelő körülményeit, különösen a személyes tér hiányát, valamint e vonatkozásban a hatékony jogorvoslat hiányát panaszolta. A Bíróság a 2015. július 16. napján meghozott és 2015. október 16-án véglegessé vált ítéletében hivatkozott a Varga és mások kontra Magyarország ügyben hozott ítéletben foglaltakra. A *„Bíróság abban az ügyben arra a következtetésre jutott, hogy nem került bizonyításra olyan hatékony jogorvoslat magyar jogrendszeren belüli rendelkezésre állása, amely alkalmas lett volna az állított jogsértés vagy a jogsértés folytatásának*

³³ Varga és mások kontra Magyarország ítélet 99. pont

*megelőzésére, s amely megfelelő és elegendő orvoslattal nyújtott volna a fogvatartás nem megfelelő körülményei miatti panasz vonatkozásában.*³⁴

A Bíróság nem látott okot arra, hogy ebben az ügyben a korábbi következtetéstől eltérjen, ezért megállapította az Egyezmény 3. és 13. cikkének megsértését. A 3. cikk megsértésével kapcsolatban a panaszolt tizenhárom éves fogvatartási időszak elhelyezési körülményeit minősítette a Bíróság embertelennek és megalázóknak kiemelve azt, hogy a *„zárkán belüli extrém helyhiány olyan szempont, amit nagy súllyal kell figyelembe venni annak megítélésénél, hogy a kifogásolt fogvatartási körülmények „megalázóak” voltak-e a 3. cikk szempontjából.”* A kérelmező panaszában megjelölt bv. intézetek (Szegedi Fegyház és Börtön, Budapesti Fegyház és Börtön, Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön) túlszűfoltak voltak. A panaszolt időszak (2001-2013.) jelentős részében a kérelmező számára biztosított személyes tér nem haladta meg az 1 négyzetmétert, és csak néhány esetben állt rendelkezésére kettő négyzetméter élettér. A Bíróság az ítéletének 30. pontjában *„különösen azt hangsúlyozza, hogy a kérelmező hosszú tartamú szabadságvesztés büntetését tölti. A nap nagy részében zsúfolt zárkákban történt fogvatartása nem ideiglenes jellegű volt. A kérelmezőt több mint tizenhárom éve tartják ilyen körülmények között fogva, a magánszféra teljes hiányában”*.

A Bíróság úgy találta, *„hogy a kérelmező tizenhárom éve tartó, túlszűfolt zárkákban, elégtelen higiénias körülmények között történt, kevés szabadlevegős foglalkozást engedő fogvatartása olyan mértékű gyötrelmet és nehézséget okozott a kérelmezőnek, ami meghaladta a fogvatartással óhatatlanul együtt járó szenvedés elkerülhetetlen mértékét.”*³⁵

Magyar és mások kontra Magyarország ügy

Itt kell még megemlíteni a Magyar és mások kontra Magyarország ügyet is. A kérelmezők fogvatartásuk nem megfelelő körülményeit, valamint a hatékony jogorvoslat hazai jogbeli hiányát panaszolták. A Bíróság az ügyben több panaszt együttesen bírált el. Valamennyi kérelmező a fogvatartásuk nem megfelelő körülményeit és azt panaszolta, hogy ebben a vonatkozásban nem állt rendelkezésükre hatékony jogorvoslat.

A Bíróság a 2016. január 7. napján meghozott ítéletében hangsúlyozta, hogy *„nem talált olyan tényt vagy érvet, amely a panaszok*

³⁴ Gégeny kontra Magyarország ítélet (44753/12. sz. kérelem) 18. pont

³⁵ Gégeny kontra Magyarország ítélet 31. pont

elfogadhatóságát és érdemét illetően eltérő következtetés levonására bírná a Bíróságot”, és a kérdéssel kapcsolatos esetjogára figyelemmel megállapította, hogy az ügyben a kérelmezők fogvatartási körülményei nem voltak megfelelők. Különösen azt hangsúlyozta a Bíróság, hogy *„a zsúfoltság és a szélsőséges térhiány a zárkában olyan aspektus, ami súlyosan esik latba annak megítélésekor, hogy a kifogásolt fogvatartási körülmények a 3. cikk szempontjából „megalázóak” voltak-e és – önmagukban vagy egyéb hiányosságokkal együtt – jogsértést tárnak-e fel*”.³⁶ Erre figyelemmel a Bíróság megállapította, hogy a panaszok a fogvatartás nem megfelelő körülményei, valamint a hatékony jogorvoslat hazai jogbeli hiánya tekintetében az Egyezmény 3. és 13. cikkének megsértését eredményezték.

Megjegyzendő még, hogy ebben az ítéletben a bíróság nem elemezte az egyes kérelmeket részletesen, hanem a panaszok releváns elemeit az ítélethez csatolt táblázatban rögzítette. A Bíróság a korábbi esetjogára hivatkozások között kiemelten jelölte a Varga és mások kontra Magyarország ügyet.

A vezető ítélet és az ezt követően meghozott ítélet adta az *inspirációt* a jogalkotásnak és fogadta el az Országgyűlés 2016. október 25. napján a 2016. évi CX. törvényt³⁷, ami több ponton módosította a Bv. törvényt. A törvény miniszteri indokolása szerint: *„A Bíróság vezető ítéletében meghatározott követelményeknek való megfelelés érdekében többirányú megoldási terv készült, amelynek célja, hogy a börtönzsúfoltság felszámolását szolgáló férőhely-bővítési programot kiegészítve a jogalkotás eszközeivel is segítse a probléma felszámolását és a hatékony jogorvoslati rendszer kiépítését.*”

A módosítás érintette a reintegrációs őrizetre vonatkozó szabályokat azáltal, hogy az alkalmazási körét kiterjesztette, s ezzel az elítéltek szélesebb köre számára tette lehetővé, hogy a feltételek fennállása esetén e kedvezményben részesüljenek. A módosítást megelőzően a törvény³⁸ négy konjunktív feltételt követelt meg: a várható szabadulás előtt legfeljebb 6 hónappal kerülhetett az elítélt reintegrációs őrizetbe, ha első ízben ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre; nem Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontja szerinti személy elleni erőszakos bűncselekmények miatt ítélték el; az 5 évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztését

³⁶ Magyar és mások kontra Magyarország ítélet 7. pont

³⁷ A törvénynek a Bv. törvényt módosító rendelkezéseinek többsége – többek között a kártalanítás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatt, a kártalanítási eljárás az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményekből eredő sérelem orvoslására, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz alapján megtett intézkedésről és az átszállításról hozott határozat felülvizsgálata, az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz – 2017. január 1. napjával léptek hatályba.

³⁸ Bv. törvény 187/A. § (1) bekezdés

fogház vagy börtön fokozatban tölti és vállalja a reintegrációs őrizetbe helyezését.

A módosítás követően az alkalmazási kör bővült. A Bv. törvény jelenleg hatályos 187/A. § (1) bekezdése szerint ugyanis, ha a szabadságvesztés céljának megvalósulása ilyen módon is biztosítható, a feltételes szabadságra bocsátás esedékessége, illetve ennek kizárása vagy kizártsága esetén a szabadulás várható időpontja előtt reintegrációs őrizetbe helyezhető az az elítélt, aki azt vállalja és gondatlan bűncselekmény elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre, vagy ha szándékos bűncselekmény elkövetése miatt ítélték szabadságvesztésre, akkor nem a Btk. 459. § (1) bekezdés 26. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítélték el, első ízben ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre vagy visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő, és öt évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztést tölt. Tehát a gondatlan bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték esetében csak az önkéntes vállalás, az alávetés szükséges. A szándékos bűncselekmények miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték esetében az önkéntes vállaláson kívül további három konjunktív feltétel fennállását kívánja meg a törvény. S ami lényeges, nem a szabadulás előtti utolsó 6 hónapot lehet a bv. intézet falain kívül tölteni, hanem ennél hosszabb időtartamot, gondatlan bűncselekmény elkövetése miatt elítélt személy 1 évet, a szándékos bűncselekmény miatt elítélt személy legfeljebb 10 hónapot.

Természetesen arra vonatkozóan, hogy a szabályozás meghozza-e a kívánt eredményt hatástanulmány elkészítésére, illetve statisztikai adatok elemzésére lesz szükség.

A módosító törvény a miniszteri indokolás szerint ún. „*preventív eszközként*” vezeti be a zsúfolt elhelyezési körülmények miatti, speciális jogcímen alapuló, közvetlenül a bv. intézet parancsnokához címzett panasz lehetőségét. A panasz alapján a bv. intézet parancsnokát intézkedési kötelezettség terheli, amennyiben az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülményeket megállapítja, tehát helyt ad a panasznak. Az intézkedés irányulhat a körülmények javítására vagy a sérelem ellensúlyozása érdekében kell intézkedéseket hoznia. A körülmények javítása akkor valósul meg, ha a fogvatartott számára a törvényben előírt mozgástér biztosítása megtörténik. Ennek azonban a fogvatartottak létszámának és a rendelkezésre álló férőhelyeknek a függvényében nincs igazán realitása, mivel elsősorban a más bv. intézetbe történő átszállítás kezdeményezése jöhet szóba, aminél mérlegelni kell azt is, hogy az átszállítás ne eredményezze például a fogvatartott emberi kapcsolatainak

ellehetetlenülését. Ebben az esetben ugyanis újabb alapjog sérelmével kell szembesülnie a végrehajtásnak. A sérelem ellensúlyozására rendelkezésre álló eszközök már nagyobb mozgásteret biztosítanak a bv. intézet parancsnokának, és ezeknek az intézkedéseknek pozitív hozadéka is lehet. Intézkedésként szóba jöhet többek között a más zárkába helyezés, a több szabadlevegőn tartózkodás engedélyezése, egyes kapcsolattartási formák tekintetében azok gyakoriságának vagy hosszának növelése.

A törvénymódosítás harmadik fontos eleme a törvény által újonnan bevezetett, a zsúfolt elhelyezési körülmények miatti jogsérelemmel arányban álló, hatékony kompenzációt biztosító kártalanítási eljárás³⁹. Az eljárás során a pénzbeli kártalanítás mértékét – annak napi tétele alsó és felső határának törvényi rögzítése mellett – a büntetés-végrehajtási bíró határozza meg az Egyezmény 3. cikkébe ütköző fogvatartási körülmények között töltött fogvatartási napok és a napi tétel szorzataként. A bv. bírónak a sérelem mértékének megállapításakor kell figyelembe vennie a zsúfolt elhelyezésből eredő sérelmet súlyosító körülmények – megfelelő szellőzés, világítás, fűtés, rovarirtás hiánya, illemhely elkülönítésének hiánya – fennállását és ezek halmozódását. *„A büntetés-végrehajtási bírói eljárások bővülését eredményező megszövegezésre, bár ez az eljárás inkább a sérelemdíjak elbírálására hivatott polgári bíróságok ügykörébe illeszkedik. Olyan új feladatot kapott a büntetés-végrehajtási bíró, ami nem illeszkedik e bírók hazánkban már-már „klasszikusnak” tekinthető feladatkörébe, ugyanis e törvénymódosítással olyan formális jogvédelmi jellegű feladatot kaptak, ami egyébként a német-osztrák modell felé mutat.”*⁴⁰

Egy feltételhez kötött jogérvényesítésről van szó a büntetés végrehajtása során. *„Ennek a feltételnek kötelezettségként történő előírása abból a szempontból is problematikus, hogy a Bv. törvény 144/B. (1) bekezdése erről a panaszról mint lehetőségéről rendelkezik, ugyanakkor a 10/A. § (6) bekezdése kötelező előfeltételként írja elő az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz előterjesztését a végrehajtásért felelős szerv vezetőjéhez abban az esetben, ha az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények között töltött napok száma a harmincat meghaladja.”*⁴¹

Az intézet parancsnokának a panasz tárgyában – az átszállítás kezdeményezését kivéve – mindenképpen határozatot kell hoznia, az átszállítással kapcsolatban a BvOP elhelyezésért felelős szakterülete hoz

³⁹ Bv. törvény 10/A. §

⁴⁰ Végh M. 2017. 89. oldal

⁴¹ Végh M. 2017. 90. oldal

határozatot, mert ennek hiányában értelmezhetetlen lenne a bírósági felülvizsgálati kérelem. Erre utal egyébként a Bv. törvény 75/A. § címének, valamint az (1) bekezdésének szövegezése is, ami az alapvető jogokat sértő elhelyezési körülmények miatti panasz alapján megtett intézkedésről és az átszállításról hozott határozat felülvizsgálatáról szól. Ezzel a módosítással egyidejűleg a büntetés végrehajtásáért felelős szerv bírósági felülvizsgálattal támadható nevesített határozatainak körét is bővítette a jogalkotó.

Lényeges azonban kiemelni a kártalanítási eljárással kapcsolatban, hogy érvényesül ebben az eljárásban az elítélten és egyéb jogcímen fogvatartottakon kívül az egyéb érdekelték jogvédelme is, hiszen a kártalanításból történő kielégítést a törvény lehetővé teszi. Ez a kielégítés az EJEB által megítélt kártalanításból nem volt biztosított.

A kielégítésnek azzal a bűncselekménnyel összefüggésben megítélt polgári jogi igény, illetve a polgári bíróság által jogerősen megítélt kártérítés vagy sérelemdíj erejéig van helye, amely miatt kiszabott szabadságvesztés végrehajtása tekintetében a kártalanítást megállapítják. Tehát a bv. bírónak a büntetőbíróság jogerős ítéletét be kell szerezni, meg kell győződnie arról, hogy érvényesítettek-e a büntetőeljárásban polgári jogi igényt és azt a büntetőbíróság elbírálta-e, illetve be kell szerezni a polgári bíróság ítéletét, amennyiben a polgári jogi igény tekintetében egyéb törvényes útra utasítást történt, és az eljárást lefolytatták.

A tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos ítéletek

Az EJEB ugyanakkor nemcsak a nem megfelelő élettérrel összefüggésben állapította meg az Egyezmény 3. cikkének megsértését, hanem a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása keretében is.

Törköly kontra Magyarország ügy⁴²

Annak ellenére érdemel említést az ügy, hogy a Bíróság az ítéletében az előterjesztett kérelmet visszautasította.

Az eljárás alapja Törköly Tibornak Magyarország ellen benyújtott panasz volt, melyben az elítélt azt kifogásolta, hogy a bíróság által

⁴² Törköly kontra Magyarország ügy (4.413/06 sz. kérelem)

kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés, melyből feltételes szabadlábba csak 40 év után (75 éves korában) helyezhető, embertelen büntetésnek minősül.

A Bíróság a 2011. április 5. napján meghozott határozatában kifejtette, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását nagykorú személyre önmagában sem az Egyezmény 3., sem más cikk nem tiltja, és azokkal nem összeegyeztethetetlen. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy az ítélet a panaszos számára biztosít egy távoli lehetőséget a szabadulására. A 3. cikk esetleges megsértése szempontjából csak az a vizsgálendő a Bíróság megítélése szerint, hogy van-e bármiféle esély a szabadulásra. Mivel a feltételes szabadon bocsátásra a lehetőség *de iure* adott a nemzeti jogban, és az érintett büntetés *de facto* csökkenthető, a kérelmezőt nem fosztották meg a szabadulás minden reményétől. Ezért az Egyezmény 3. cikke megsértésének hiányában – nyilvánvalóan alaptalannak nyilvánította a panaszt. Ennek az okfejtésnek azért van jelentősége, mert a későbbiekben a Bíróság hivatkozott rá a Magyar kontra Magyarország ügyben meghozott ítéletében.

Magyar kontra Magyarország ítélet

Az ügy alapja Magyar László magyar állampolgárnak a Magyar Köztársaság ellen 2010. december 9. napján benyújtott kérelme volt. A kérelemben Magyar László az Egyezmény 3. cikke megsértését arra alapította, hogy feltételes szabadságra bocsátás lehetősége nélküli, tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetést tölt, valamint fogvatartásának megalázó körülményeit állította. A kérelemben azzal érveltek, mivel a szabadulás reménye kizárt, megvalósult az Egyezmény 3. cikkének sérelme.

A Bíróság a 2014. május 20. napján kelt ítéletében megállapította, hogy a felnőtt személyre kiszabott, nem csökkenthető tartamú életfogytiglani szabadságvesztés büntetés felvethet 3. cikk alá tartozó kérdést, de ha az életfogytiglani szabadságvesztés *de iure* és *de facto* csökkenthető, akkor a 3. cikk alá tartozó kérdés nem merül fel. A Bíróság kifejtette, hogy a 3. cikk sérelme akkor sem merül fel, ha az életfogytiglani szabadságvesztést töltő elítélt számára a hazai jog biztosítja ugyan a szabadlábba helyezés lehetőségének a megvizsgálását, de a szabadlábba helyezésre nem kerül sor azon az alapon, hogy az elítélt továbbra is veszélyt jelent a társadalom számára.

Az ítélet 50. pontjában a Bíróság kifejtette, hogy *„a Bíróságnak ... arról kell megbizonyosodnia, hogy az életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt személy olyannak tekinthető-e, mint aki rendelkezik a szabadlábra kerülés valamilyen kilátásával. Ha a nemzeti jog biztosítja az életfogytiglani szabadságvesztés büntetés olyan felülvizsgálatát, ami lehetővé teszi a büntetés megváltoztatását, mérséklését, megszüntetését, vagy a fogvatartott elítélt feltételes szabadságra bocsátását, akkor ez elegendő ahhoz, hogy kielégítse a 3. cikket.”* De ha a hazai jog semmilyen mechanizmust vagy lehetőséget nem biztosít a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetés felülvizsgálatára, akkor a 3. cikknek való, ezen ok miatti meg nem felelés nem a szabadságvesztés egy későbbi szakaszában, hanem már a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés büntetés kiszabásának pillanatában bekövetkezik

Mivel a Magyar Lászlóval szemben kiszabott ítélet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét kizárta, és ezzel kapcsolatban a hazai jogi szabályozás sem felelt meg az EJEB ítéletében megfogalmazott követelményeknek, az egyezményesértést a Bíróság megállapította.

A marasztaló és kártérítésre kötelező EJEB ítélet eredményeként módosította a még hatályba nem lépett Bv. törvényt a 2014. évi LXXII. törvény, amely módosítás eredményeként egy különleges kegyelmi eljárás törvénybe iktatása történt meg. Az eljárás különlegessége abból fakad, hogy nem kérelemre indul, hanem hivatalból, és a megindítása kötelező, ha az elítélt a szabadságvesztésből negyven évet kitölt.

Összegzés helyett

Az EJEB ítéletei – bár egyedi kérelmeket bíráltak el – jelentős hatást gyakoroltak a büntetés-végrehajtási jogalkotásra. Kérdésként csak az merül fel az ismertetett ítéletek tükrében, hogy a jogszabályok megalkotására, illetőleg módosítására miért kellett ilyen sokat várni? Miért kellett teret engedni annak, hogy százával nyújtsanak be panaszokat a Bírósághoz?

A jogalkotás gátját a jelenlegi büntetőpolitikában kell keresni. A „kemény kéz” politikája ugyanis egyértelműen a szigorítás irányába mutat, azaz a büntetőjog teljes szigorával, a szabadságelvonó szankciók széleskörű alkalmazásával lép fel a súlyos bűncselekmények elkövetőivel szemben. Ebben a folyamatban másodlagos szerepet kapott a szabadságvesztés büntetés végrehajtásával kapcsolatban felmerült nemzetközi elvárások érvényesítésének kikényszerítése.

Az új Bv. törvény megalkotásával és a már bekövetkezett módosításaival a jogalkotás területén az első lépések ugyan megtörténtek, de az EJEB ítéletekben tartalmazzák a büntető igazságszolgáltatásban a jogalkalmazással szembeni elvárásokat is, amelyek hatása ma még nem érzékelhető.

Felhasznált irodalom

Blutman László: Az Európai Unió joga a gyakorlatban 2014. www.tankonyvtar.hu>Könyvek>Társadalomtudomány>Jog.Jogtudomány (letöltve: 2017.11.03.)

Kovács Péter Kisebbségvédelem az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. www.jakabffy.ro/magyarkisebbseg/pdf/2004_4_16.pdf (letöltve: 2017.11.03.)

Lévay Miklós: Az emberi jogok európai Bírósága a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről. JeMa 2012/3. 74-78. (letöltve: 2017.11.6.)

Végh Marianna: A fogvatartottak alkotmányos helyzete az Alkotmánybírósági határozatok tükrében. Börtönügyi Szemle 2015/2. 10-23.

Végh Marianna: A büntetés-végrehajtási bíró eljárásának és feladatkörének változásairól. Börtönügyi Szemle 2017/. 81-91.

The effect of the judgements of the European Court of Human Rights on law enforcement legislation

Summary

The European Court of Human Rights is an international institution safeguarding the observation of the provisions of the European Convention on Human Rights, and as such, it is also relevant from the aspect of rectifying infringements committed in course of the enforcement of punishments with detention. In my study, I examine those judgements with Hungarian interest which had been adopted related to individual complaints submitted due to the infringement of prohibition of torture specified in Article 6 of the Convention, the right to fair trial regulated in Article 6, as well as the right to effective remedy regulated in Article 13; as well as the effects of these judgements affecting the law enforcement

legislation. The judgements which established the harmful effects of crowded detainment conditions and the infringement of Article 3 of the Convention, as well as the lack of effective legal remedy system due to these circumstances in the *Szél v Hungary*, *Csüllög v Hungary*, *István Gábor Kovács v Hungary*, *Hagyó v. Hungary*, *Fehér v Hungary*, *Varga and others v Hungary*, *Gégény v Hungary* and *Magyar et al. v Hungary* cases initiated the legislative direction the objective of which is to – as an addition to the capacity increasing programme aimed at eliminating prison overcrowding - help eliminating the problem and to establish an effective legal remedy system through the instruments of legislation.

In addition, the ECHR established the infringement of Article 3 of the Convention also in the framework of the life imprisonment without parole sentence in the *Magyar v. Hungary* case, and this resulted in the enactment of the mandatory pardon procedure.